

Є. Матвійшин,
Г. Третяк

РОЗВИТОК МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ

Розглянуто стан підтримки розвитку малого і середнього підприємництва в Україні. Проведено аналіз реалізації проектів міжнародної технічної допомоги, які були скеровані на це. Визначено пріоритетні напрями підтримки розвитку малого і середнього підприємництва в Україні, зокрема в аспекті міжнародної співпраці. Запропоновано включати у програми регіонального розвитку відповідні заходи.

Ключові слова: державне регулювання, кредитування, прекаріат, програми регіонального розвитку, середній клас.

Розвиток малого та середнього підприємництва (далі – МСП) покращує умови для розширення прошарку середнього класу в Україні. Це потрібно розглядати не як супутній ефект, а як одну з цілей зміцнення соціально-політичної та економічної стабільності країни. Адже представники середнього класу дуже зацікавлені в захисті своїх громадських та бізнесових інтересів, а тому виступають ініціаторами заходів, скерованих на підвищення прозорості діяльності органів влади, на скорочення явищ монополізації певних секторів ринку, на спрощення дозвільних процедур та податкової системи тощо. Діяльність суб'єктів МСП дає змогу залучати до роботи більше працівників, що сприяє скороченню безробіття, розширенню для працездатного населення можливостей знайти бажану роботу і покращити добробут своїх родин. Окрім того, МСП є важливим наповнювачем бюджетів різних рівнів та джерелом соціальних внесків.

Розвиток МСП розглядається як рушійна сила формування в країні середнього класу. Питання визначення критеріїв віднесення людей до середнього класу залишається відкритим. Не можна автоматично відносити до представників цього прошарку суспільства осіб із середнім рівнем доходу, хоча у розвинених країнах здебільшого так і є. Суспільство має певну структуру за співвідношенням кількості осіб, купівельна спроможність яких меша певній межі. З іншого боку, є невеликий прошарок найбагатших осіб, у яких доходи дають їм змогу володіти багатьма предметами розкоші. Між двома названими групами перебуває третя – середній клас, про який говорять: “це ті, хто заробляє стільки, що може думати не лише про виживання, але й про життя” [1]. Поки що більшість із тих, хто в Україні вважає себе приналежним до середнього класу, насправді є прекаріатом – соціально незахищеними людьми без гарантій стабільної роботи і визначеного майбутнього, з обмеженими можливостями скористатися “соціальними ліфтами” [2]. Науковці зауважують, що питання визначення критеріїв віднесення людей до середнього класу залишається відкритим [3]. Рівень доходу не може бути єдиним критерієм віднесення особи до середнього класу. В Україні звичною є ситуація, коли певна особа (підприємець) може отримувати у різні роки різний дохід, що не зовсім залежить від докладених нею зусиль. При цьому її купівельна спроможність також не є стабільною. З огляду на такі обставини, критерії віднесення до середнього класу не можуть ґрунтуватися просто на отримуваному особою доході. У деяких дослідженнях

пропонують враховувати декілька критеріїв віднесення особи до середнього класу. Наприклад, у посібнику з соціології Т. Кузьменко запропонувала так звані нестратифікаційні критерії визначення середнього класу, які поділяються на формальні (дають змогу відрізнити “статистичну” групу від реальної) та змістовні (цінності, установки, стереотипи тощо) [4]. Описуючи український середній клас, фахівці Центру Разумкова використовували такі критерії його визначення, як стійке самовизначення респондентів (віднесення себе респондентом до середнього класу у параметрах “вищий – середній – нижчий клас”), певний рівень освіти (не нижче середньої спеціальної) і порівняно високий рівень добробуту: за п’ятиступеневою шкалою самооцінки – не нижче третього ступеня [5]. Деякі дослідники звертають увагу на цінності, яким відповідають представники середнього класу в Україні. Перша з них – гідність, яка проявляється у повазі до себе і до інших, у нетерпимості до хамства, у відстоюванні своїх прав. Друга цінність – це раціональність, яка проявляється у продуманості, аргументованості й далекоглядності рішень. Третя цінність – відповідальність, яка проявляється у щирій турботі про інших членів суспільства, зокрема перед тими, з ким пов’язані бізнес-відносини [6]. Для добробуту суспільства й безпеки країни важливо, щоб кількість таких осіб досягли критичної маси, яка б забезпечила незворотні зміни у відносинах між владою, бізнесом, громадськістю.

Дослідники приділяли значну увагу питанням розробки та реалізації політики, скерованої на підтримку розвитку МСП в Україні. О. Яковенко виявив закономірність, яка проявляється в успішному розвитку малих і середніх підприємств, що групуються навколо великих фірм-лідерів на основі виробничо-технологічних, науково-технічних і комерційних зв’язків у межах галузей або географічно обмежених територій [7]. Є. Майовець приділив увагу питанням розвитку аграрного підприємництва [8], а І. Яців досліджував аспекти його конкурентоспроможності [9]. Л. Сімків і С. Побігун розглядають ефективне функціонування малого підприємництва як дієвий чинник зменшення регіональних диспропорцій в Україні. Вони пропонують низку заходів для покращення умов діяльності МСП, серед яких – удосконалення системи формування, розробки та реалізації регіональних програм розвитку малого та середнього бізнесу; створення системи територіального маркетингу товарів, послуг, які виробляються у межах регіону тощо [10]. Аналіз попередніх досліджень засвідчив, що більшої уваги заслуговують питання використання можливостей, які надає міжнародне співробітництво у сфері підтримки МСП, та удосконалення податкового законодавства.

Мета статті – на основі аналізу вітчизняного і міжнародного досвіду сприяння розвитку МСП окреслити відповідні напрями підтримки малого бізнесу в Україні на державному і регіональному рівнях.

Додаткові можливості для сприяння розвитку МСП в Україні надає співпраця вітчизняних суб’єктів підприємництва, органів влади та громадських організацій з міжнародними інституціями. Однією з них є Програма розвитку Організації Об’єднаних Націй (далі – ПРООН). На початку 2016 р. нею було підписано Меморандуми про взаєморозуміння з сімома бізнес-об’єднаннями малих і середніх підприємств України. Ця співпраця скерована на зміцнення їхнього інституційного потенціалу, що дасть змогу ефективніше представляти інтереси вітчизняних суб’єктів МСП, співпрацювати з українським Урядом для покращення бізнес-клімату в Україні. Зокрема, ґрунтуючись на результатах конкурсного відбору, наступні бізнес-об’єднання були запрошені до участі у довгостроковій програмі з розвитку спроможності та до партнерства в рамках проекту ПРООН “Зміцнення бізнес-об’єднань малих і середніх підприємств”:

- 1) Громадська організація “обласна спілка підприємців “СТІНА”;
- 2) Донецька Торгово-промислова палата;
- 3) Громадська організація “Клуб ділових людей”;
- 4) Громадська спілка “Міжрегіональний союз птахівників та кормовиробників України”;
- 5) Громадська організація “Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні”;
- 6) Асоціація “Українська асоціація меблевиків”;
- 7) Чернігівська міська Ліга (Клуб) ділових та професійних жінок [11].

Відповідно до норм європейського законодавства щодо МСП, зокрема Small Business Act “Think Small First” [12], в Україні розроблено та запроваджено “Тест малого бізнесу” (М-Тест). Це відповідає положенням ст. 378 Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, відповідно до якої “сторони покращують умови для підприємницької діяльності для всіх суб’єктів господарювання з особливою увагою до малих та середніх підприємств” [13]. У межах М-Тесту для кожного державного регулювання здійснюється розрахунок витрат стандартного суб’єкта малого бізнесу на виконання вимог регулювання, і на основі цих розрахунків для суб’єктів малого бізнесу розробляються зміни процедур регулювання, що має сприяти зменшенню витрат малого бізнесу на виконання державного регулювання [14]. Структура М-тесту в Україні охоплює: консультації щодо регулювання з представниками малого бізнесу; кількісний розрахунок його впливу на малий бізнес; розробку відповідних пом’якшувальних заходів. Підхід М-Тесту до оцінювання ефективності регулювання полягає, зокрема, в тому, що якщо сумарні витрати суб’єктів малого бізнесу через вплив регулювання перевищують очікувану вигоду для суспільства (державного бюджету), то таке регулювання не є неефективним. Приклад виявленого неефективного регулювання – спроба запровадити обов’язкове застосування реєстраторів розрахункових операцій фізичними особами-підприємцями, які обрали спрощену систему оподаткування, обліку та звітності.

На покращення умов для розвитку МСП в Україні скерована діяльність проекту міжнародної технічної допомоги “Партнерство для розвитку міст” (далі – ПРОМІС). Цей проект надає технічну допомогу для стимулювання і підтримки зростання місцевих малих та середніх підприємств через створення інституцій підтримки бізнесу, підвищення кваліфікації та навиків підприємців, а також реалізації програм органів місцевого самоврядування з підтримки підприємництва [15]. Важливими напрямками діяльності проекту ПРОМІС є сприяння активності жінок-підприємців, розвиткові екологічно чистого бізнесу, підтримка проектного фінансування, розвитку трисекторного партнерства для підтримки розвитку бізнесу.

Позитивним зарубіжним прикладом інформаційної та фінансової підтримки розвитку МСП є діяльність “Європейського порталу для малого бізнесу” [16]. Тут надається інформація про види та умови отримання фінансової підтримки для різних сфер підприємницької діяльності. Подібні системи підтримки підприємницької діяльності діють і на рівні окремих країн. Наприклад, у Польщі інформаційним контактним офісом для підприємців є Агентство інформації та іноземних інвестицій (PAiIZ – Polska Agencja Informacji i Inwestycji Zagranicznych). Із початку 2017 р. воно трансформоване в Агентство інвестицій і торгівлі (PAIH – Polska Agencja Inwestycji i Handlu). Аналогічний портал діє в Чехії – CzechInvest (державне агентство з підтримки підприємництва та інвестицій). У

Німеччині інформаційну й консультаційну підтримку підприємці можуть отримати на порталі GTAI (Germany Trade&Invest).

В Україні діють численні проекти, скеровані на підтримку розвитку сільськогосподарського підприємництва. Значна увага приділяється розвитку кооперативного руху у цьому секторі за підтримки іноземних фондів. Зокрема, завдяки діяльності Міжнародного благодійного фонду “Добробут громад” (International Charitable Fund “Community Wellbeing” з короткою назвою Heifer) в Україні поширюються інноваційні практики, розробляються проекти законів, державних програм і стратегій, сприятливих для розвитку сільських громад і підприємництва, сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів тощо. З цим фондом співпрацює відома компанія “Danone”. Наприклад, завдяки діяльності Heifer-Ukraine, яка розпочалася ще у 1994 р., реалізовано 74 проекти у 21 області України. Серед них найважливішими були чотири проекти на засадах державно-приватного партнерства: “Розвиток молочних кооперативів”, “Кооперативна навчальна ферма та послуги”, “Екофрукт” (полуничні кооперативи), “Розвиток молочарства на Буковині” [17]. Ці проекти реалізовувалися спільно з Департаментом закордонних справ, торгівлі та розвитку Канади, обласними і районними державними адміністраціями. Їхня реалізація дала не лише економічний ефект, але й соціальний – вони сприяли зміцненню зв’язків між окремими суб’єктами підприємницької діяльності та розвиткові трисекторної співпраці (бізнес – влада – громадськість) і довіри між учасниками суспільного життя в регіонах.

В Україні продовжує діяти ініціатива Європейської Комісії під назвою Європейський Інструмент Сусідства та Партнерства (далі – ЄІСП). Його метою є розвиток співробітництва між Європейським Союзом та партнерськими країнами для забезпечення інтегрованого та сталого регіонального розвитку. Зокрема, продовжено Програму трансграничного співробітництва Європейського Інструменту Сусідства Польща – Білорусь – Україна 2014 – 2020. Зокрема, одним із її пріоритетів є підвищення конкурентоздатності прикордонних територій [18]. Серед запланованих заходів – покращення умов для МСП, покращення співпраці між дослідницькими та підприємницькими структурами, розвиток туризму та агротуризму тощо.

У січні 2015 р. в Україні стартувала Програма USAID “Лідерство в економічному врядуванні” (далі – ЛЕВ), метою якої є покращення ділового клімату шляхом втілення вагомих та сталих реформ у секторі малого та середнього бізнесу (далі – МСБ), як на центральному рівні, так і в п’яти цільових регіонах України. Програма USAID ЛЕВ впроваджується Фондом Східна Європа у партнерстві з Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій, Центром соціально-економічних досліджень CASE-Україна та працює у тісній взаємодії із урядом України та регіональною владою, бізнес-асоціаціями, агентствами регіонального розвитку, експертно-аналітичними центрами, громадськими організаціями. Відповідно до цієї програми, планується щороку проводити оцінку ділового клімату в Україні з метою визначення адміністративних та регуляторних бар’єрів, що стримують розвиток МСП. Відповідно до проведеного у 2016 р. масштабного опитування малих та середніх українських підприємств, одними з основних перешкод у розвитку бізнесу в Україні є високі ставки кредитів, високий регуляторний тиск та надмірне податкове адміністрування. Згідно з розрахунками, проведеними за результатами опитування, одне мале або середнє підприємство, в середньому, витрачає приблизно 15% свого часу на дотримання податкового законодавства [19].

У міжнародному рейтингу “Ведення бізнесу – 2017”, який щорічно складається Світовим банком та компанією “PricewaterhouseCoopers”, за позицією “оподаткування” із 190 країн Україна зайняла 84 місце. Цей індикатор розглядає податки і обов’язкові відрахування, які повинно сплачувати чи утримувати в відповідному році підприємство середнього розміру, а також вимірює адміністративне навантаження, пов’язане зі сплатою податків. Доцільно відзначити, що впродовж останніх шести років Україна покращує свої позиції в цьому рейтингу. Тобто, Україна робить певні кроки для поліпшення бізнес-клімату. Проте, згідно з опублікованими у цій статті даними, в Україні підприємствами витрачається багато часу на підготовку та подання податкової звітності і сплату податків 355,5 годин. Для порівняння: в Польщі – 271 годину, в Німеччині – 218, у Грузії – 270, у Білорусії – 176, у Сінгапурі – 67 [20].

На думку експертів, для зменшення кількості часу, необхідного на дотримання податкового законодавства, та покращення позиції України в зазначеному рейтингу потрібно спростити форми податкових декларацій, усунути вимоги до здійснення комерційного документообігу в паперовому вигляді, покращити якість програмного забезпечення для подання податкової звітності [21].

З метою покращення податкового адміністрування, на початку 2016 р. в Україні впроваджено модернізований електронний сервіс Державної фіскальної служби України “Електронний кабінет платника податків”, який є одним із основних інструментів надання на безоплатній основі електронних послуг платникам податків у режимі реального часу. Електронний сервіс працює на базі реальних даних та включає дві функціональні частини: відкриту (загальнодоступну) та приватну (особистий кабінет). Користуватися відкритою частиною можна без ідентифікації особи (без використання електронного цифрового підпису). Загальнодоступна частина дає змогу переглянути новини, скористатися індивідуальним податковим календарем, ознайомитись з адресами, телефонами та іншими контактними даними центрів обслуговування платників податків, роздрукувати бланки податкової звітності. В особистому кабінеті, окрім функції перегляду та перевірки особистих облікових даних, є можливість створити запит для отримання інформації; подати низку заяв; переглянути стан розрахунків із бюджетом; зареєструвати податкові накладні у Єдиному реєстрі податкових накладних; скористатися сервісами системи “Електронного адміністрування ПДВ” (для платників ПДВ). Фізичним особам після ідентифікації також надано можливість за допомогою платіжної системи сплатити податки, збори, платежі [22]. Онлайн-сервіс “Електронний кабінет платника” також надає змогу платникам податків безкоштовно підготувати і подати у режимі реального часу до контролюючих органів електронну звітність, що сприяє полегшенню та прискоренню документообігу.

Цікавим для України є зарубіжний досвід у частині запровадження Єдиного рахунку для сплати податків, що дає змогу платнику податків одним платіжним дорученням сплатити грошові зобов’язання по всіх податках та зборах, обов’язкових йому до сплати, та стовідсотково запобігає помилкам при перерахуванні коштів. Така система сплати податків сприяє зменшенню витрат, пов’язаних із сплатою обов’язкових платежів та покращує взаємовідносини з фіскальною службою. У деяких країнах ЄС, наприклад у Данії, реєстрація платника податків включена у процедуру державної реєстрації підприємства [23].

Питанню малого бізнесу в Європі приділяється значна увага. Акт з питань малого бізнесу для Європи, яким керуються країни ЄС, спрямований на спрощення

регуляторного середовища для малого та середнього бізнесу, усунення перешкод для його розвитку. Цей документ є основою політики ЄС з питань малих і середніх підприємств. У 2016 р. Україна офіційно долучилася до європейської програми підтримки малого та середнього бізнесу “Конкурентоспроможність підприємств малого і середнього бізнесу” (COSME), яка спрямована на створення сприятливих умов для розвитку малого та середнього підприємництва, обмін досвідом, полегшення виходу на зовнішні ринки і формування культури ведення бізнесу відповідно до найкращих світових стандартів. Програма передбачає надання фахових консультацій, проведення тренінгів, семінарів і різноманітних секторальних конференцій для малих і середніх підприємців, а також програми обміну, стажування та додаткові можливості пошуку партнерів у Євросоюзі. Окрім того, програма сприяє імплементації Акта Малого Бізнесу для Європи [24].

Наведені приклади свідчать про значний досвід співпраці з міжнародними інституціями у сфері підтримки МСП. Доцільно передбачати таку співпрацю у стратегічних документах, які розробляються на регіональному рівні, що стосуються розвитку МСП. “Методичні рекомендації щодо формування і реалізації регіональних та місцевих програм розвитку малого і середнього підприємництва” вказують на доцільність поглиблення міжнародного співробітництва та створення інноваційної інфраструктури [25]. Зокрема, можуть створюватися спеціалізовані фінансові установи – регіональні інвестиційні фонди ризику (венчурні фонди), капітал яких може формуватися за пайової участі державного й місцевих бюджетів, приватних коштів і міжнародних донорських проектів.

Фінансова підтримка суб’єктів малого підприємництва з боку держави здійснювалася до 2014 р. у межах бюджетної програми “Мікрокредитування суб’єктів малого підприємництва”. Існують окремі програми фінансової підтримки суб’єктів МСП, які реалізуються банківськими установами. Наприклад, діє “Спільна з Європейським інвестиційним банком Програма кредитування МСП та установ із середньою капіталізацією”. За угодою між публічним акціонерним товариством “Державний експортно-імпорتنний банк України” (“Укрексімбанк”) та Європейським інвестиційним банком кредитуються українські підприємства малого та середнього бізнесу, проекти в галузі енергоефективності, охорони довкілля та інші пріоритетні проекти розвитку місцевого приватного сектора, подолання наслідків змін клімату та адаптації до них тощо [26].

Для впровадження та супроводження проектів фінансової та технічної допомоги, програм міжнародного фінансового співробітництва, а також надання послуг із інвестиційного консультування та управління активами фондам, інститутам інвестування та організаціям наказом Міністерства фінансів України № 1114 від 03.12.2015 р. створена Державна установа “Офіс адміністрування проектів міжнародного фінансового співробітництва” (далі – ДУ “ОФІС АПМФС”) [27]. ДУ “ОФІС АПМФС” надає послуги Німецько-українському фонду (далі – НУФ) у сфері підтримки фінансування малого та середнього бізнесу в Україні. Основним інструментом діяльності НУФ є кредитні програми, які впроваджуються за принципом фінансової установи “другого рівня” шляхом надання фінансових ресурсів мікро-, малим та середнім підприємствам через банки-партнери. Головною метою діяльності НУФ є посилення конкурентоспроможності українських мікро-, малих та середніх підприємств через надання їм кредитів для фінансування інвестицій та обігових коштів. Оскільки досягнути цієї мети можна лише

за умови стабільно працюючої та розвиненої банківської системи, важливим завданням НУФ є також підтримка розвитку банківського сектора, спроможного забезпечити стійке довгострокове фінансування МСП за прийнятною ціною [28]. За даними опитування 66 українських банків, у другому кварталі 2016 р. спостерігався приріст попиту на кредитування МСП, що пояснюється падінням відсоткових ставок, необхідністю реструктуризації заборгованості суб'єктів МСП та їх потребою в обігових коштах [29]. Це підтверджує тенденцію зростання потреби МСП у фінансовій підтримці.

Як свідчить міжнародний досвід, політика підтримки МСП повинна бути зосереджена більше на регіональному рівні, оскільки місцева влада володіє більш повною інформацією про економічну ситуацію в регіоні та про потреби МСП. Це дає можливість врахувати особливості соціально-економічного розвитку регіонів, їх переваги та недоліки. До того ж, у країнах ЄС заходи з підтримки підприємництва переважно є інтегровані до регіональних програм соціально-економічного розвитку [30].

Заходи з підтримки МСП повинні бути передбачені у середньострокових планах реалізації Державної стратегії регіонального розвитку України. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України № 931 від 11.11.2015 р. розроблення проекту плану заходів на перші три роки реалізації Державної стратегії регіонального розвитку України (далі – Стратегія) починається не пізніше ніж через місяць після затвердження Стратегії, а на наступні чотири роки її реалізації – не пізніше ніж за 15 місяців до завершення строку реалізації першого етапу [31]. Тобто цей процес буде відбуватися періодично, а тому повинен бути якісним. Середньострокові завдання виконуються шляхом реалізації відібраних на конкурсній основі проектів регіонального розвитку, об'єднаних спільною метою у програми регіонального розвитку. У 2016 р. відбувалися перші дії з формування таких програм. Доцільно виконати дослідження проблем, які виникають під час розробки та реалізації програм регіонального розвитку, та запропонувати рекомендації для їх вирішення.

Проведений аналіз дав змогу визначити пріоритетні напрями підтримки розвитку малого і середнього підприємництва в Україні: розробка і реалізація проектів на засадах державно-приватного партнерства, поширення різноманітних кредитних програм та венчурних фондів, розвиток кооперативного руху.

Висновки

Вітчизняний досвід співпраці органів влади та бізнес-структур з міжнародними інституціями у сфері підтримки МСП свідчить про наявність додаткових можливостей, які надає така співпраця для розвитку підприємництва і розширення прошарку середнього класу. Доцільно передбачати заходи з розвитку такої співпраці й розробки та реалізації відповідних проектів, скерованих на підтримку МСП, у стратегічних документах, які розробляються на регіональному рівні. На державному рівні додатковим стимулом із розвитку МСП може стати удосконалення податкової системи, зокрема її спрощення і стабілізація, а також застосування ефективних електронних засобів для податкового адміністрування.

Напрямом подальших досліджень є дослідження проблем, які виникають під час розробки та реалізації програм регіонального розвитку, що включають проекти сприяння розвитку МСП.

Список використаної літератури

1. Нова генерація // Український журнал [Електронний ресурс]. — 2007. — № 9. — Режим доступу : ukrzurnal.eu/pdf/uz_2007_09.pdf.

2. Грицак Я. Куди рухається світ [Текст] / Я. Грицак. — К. : Грані-Т, 2015. — 192 с.
3. Середній клас в Україні: критерії ідентифікації [Текст]. — К. : Заповіт, 2014. — 64 с. — (Серія “Бібліотека Центру Разумкова”).
4. Кузьменко Т. М. Соціологія [Текст] : навч. посіб. / Т. М. Кузьменко. — К. : Центр учбової літератури, 2010. — 320 с.
5. Середній клас в Україні... — 64 с.
6. Глібовицький Є. Корупція не дає робити реформи // Високий Замок [Текст]. — 2012. — 18 груд.
7. Яковенко О. З. Сутність і функції підприємництва в інтеграції виробництва на основі кластерів у системі національного господарства / О. З. Яковенко // Актуальні проблеми економіки [Текст]. — 2013. — № 1(139). — С. 85, 86.
8. Майовець Є. Й. Аграрне підприємництво в Україні [Текст] : монографія / Є. Й. Майовець. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. — 428 с.
9. Яців І. Б. Конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств [Текст] : монографія / І. Б. Яців. — Львів : Український бестселер, 2013. — 427 с.
10. Сімків Л. Є. Тенденції розвитку малого підприємництва в Україні в умовах диспропорційності економічного зростання / Л. Є. Сімків, С. А. Побігун // Глобальні та національні проблеми економіки [Текст]. — 2015. — Вип. 3. — С. 564.
11. ПРООН та бізнес-об'єднання малих і середніх підприємств підписали меморандуми про взаєморозуміння [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://gurt.org.ua/news/informator/31195/bull/>.
12. Small Business Act for Europe [Electronic resource]. — Access mode : http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/small-business-act/index_en.htm.
13. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з Атомної Енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?art_id=248387631&cat_id=223223535.
14. Ляпін Д. В. Тест малого підприємництва (М-тест) [Текст] : посіб. з використ. / Д. В. Ляпін. — К. : Центр Комерційного Права, 2015. — 64 с.
15. Партнерство для розвитку міст [Електронний ресурс] : Проект міжнародної технічної допомоги (Проект ПРОМІС). — Режим доступу : <http://pleddg.org.ua/ua/promis/fokus-promis>.
16. European Small Business Portal [Electronic resource]. — Access mode : http://ec.europa.eu/small-business/finance/index_pl.htm.
17. Heifer's Work in Ukraine [Electronic resource]. — Access mode : <https://www.heifer.org/whencowsfly/projects/ukraine.html>.
18. Програма транскордонного співробітництва Європейського Інструменту Сусідства Польща – Білорусь – Україна 2014 – 2020 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://pl-by-ua.eu/ua,3,3>.
19. Квартальний моніторинг перешкод у розвитку МСП [Електронний ресурс]. — Вип. 4. — Режим доступу : http://lev.org.ua/ua/articles/SME_barriers_newsletter4.html.
20. DOING BUSINESS 2017 [Electronic resource]. — Access mode : www.doingbusiness.org.
21. “Зарплатний” податок в Україні у 2 рази вищий ніж в Європейських країнах [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://yur-gazeta.com/golovna/zarplatniy-podatok-v-ukrayini-u-2-razi-vishchiy-nizh-v-evropeyskih-krayinah—eksperti.html>.

22. Електронний кабінет платника Державна фіскальна служба України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://cabinet.sfs.gov.ua/cabinet/faces>.
23. Revenue Self Servicee [Electronic resource]. — Access mode : <http://www.revenue.ic/en/online/index.html>.
24. Що таке програма COSME та які переваги дає підприємцям [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://euukrainescoor.net/2016/07/27/cosme>.
25. Про затвердження методичних рекомендацій щодо формування і реалізації регіональних та місцевих програм розвитку малого і середнього підприємництва [Електронний ресурс] : Наказ Державної служби України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва № 44 від 18.09.2012 р. — Режим доступу : <http://www.dkrp.gov.ua/info/658>.
26. Спільна з ЄІБ Програма кредитування МСП та установ із середньою капіталізацією [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.eximb.com/ukr/sme/loans/eib>.
27. Національний банк передав повноваження з управління діяльністю Німецько-Українського фонду Міністерству фінансів [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=25611478.
28. Головна мета діяльності Німецько-Українського фонду [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://guf.gov.ua>.
29. Банки очікують на поживлення кредитування [Електронний ресурс]. — Режим доступу : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34617837.
30. Стратегічне планування розвитку МСП на регіональному (місцевому) рівні: аналіз практичного досвіду та уроки на майбутнє [Текст] / [І. Бураковський та ін.] ; USAID від америк. народу. — К. : [б. в.], 2016. — 30 с.
31. Про затвердження Порядку розроблення Державної стратегії регіонального розвитку України і плану заходів з її реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених Стратегії і плану заходів [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України № 931 від 11.11.2015 р. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/931-2015-%D0%BF>.

*Стаття надійшла до редакції 29.03.2017
Схвалена до друку редколегією 25.04.2017*

**Ye. Matviishyn,
H. Tretiak**

DEVELOPMENT OF SMALL AND MEDIUM ENTREPRENEURSHIP IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF INTERNATIONAL COOPERATION

This article studies the state of supporting the development of small and medium entrepreneurship in Ukraine. The article provides an analysis of the implementation of international technical assistance projects directed at this development. The priority directions for supporting the development of small and medium entrepreneurship in Ukraine, in particular in the aspect of international cooperation, are determined. Certain measures are recommended to be included in regional development programs.

Key words: public regulation, crediting, precariat, regional development programs, middle class.